

บทที่ 8

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ในบทต่างๆ ที่ผ่านมาทำให้เห็นถึงสภาพปัจจัยพื้นฐานของที่ดิน และสภาพสังคมในสมัยก่อนเป็นตัวกำหนดการใช้ที่ดินทำเกษตรกรรมประเภทสวนผลไม้และนาข้าวที่เป็นมาก่อน ทำให้มีผลต่อรูปแบบชนิดเกษตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออก ทั้งยังสามารถเห็นพฤติกรรมการณ์เคลื่อนย้ายทำเลของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ รวมทั้งระดับศักยภาพในการคงอยู่ที่เกษตรประเภทต่างๆ มีระดับที่แตกต่างกัน ตลอดจนสาเหตุและปัจจัยปลีกย่อยต่างๆ ในปัจจุบัน ที่เงื่อนไขแตกต่างจากในอดีต ในข้อจำกัดพื้นฐานของการเกษตรที่น้อยลง การเกษตรมีการปรับตัวได้ แต่ยังต้องการรวมกลุ่มเพื่อการตลาดค้าขาย ซึ่งสำคัญมากสำหรับในยุคปัจจุบันที่ทั่วโลกยอมรับระบบทุนนิยม ข้อค้นพบจากบทต่างๆ สามารถกล่าวสรุปเป็นหัวข้อตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

8.1 ข้อสรุปการค้นพบในการศึกษา

1) พัฒนาการพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร จากที่ปรากฏเป็นกลุ่มเกษตรประเภทต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ในปัจจุบัน มีพื้นฐานมาจากปัจจัยสภาพทางกายภาพที่ดิน และสภาพเศรษฐกิจสังคมตั้งแต่ก่อนยุคต้นรัตนโกสินทร์ ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานและจับจองพื้นที่ฝั่งตะวันตกทำสวนซึ่งให้ผลไม้มันของบริโภคเสริม โดยผู้ครอบครองเป็นขุนนางเจ้านายต่างๆ เป็นแปลงที่ดินผืนใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบกับทางฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นที่ลุ่มต่ำ ใช้ทำนาข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักในชีวิตประจำวัน ในที่ดินที่มีขนาดแปลงเล็กกว่ามาก เกษตรกรผู้ถือครองเป็นคนในวรรณะสามัญ โดยเฉพาะพลไพร่ ชนเผ่าต่างๆ ที่ใช้แรงงานชุดคลองหรือได้รับจัดสรรให้บุกเบิกหักร้างถางพงทำประโยชน์ตั้งถิ่นฐานรายรอบพระนคร ต่อเนื่องไปถึงรอบนอก ลักษณะพื้นที่เกษตรแต่เดิมจึงมีความแตกต่างกันในฝั่งตะวันตกและตะวันออก

เมื่อถึงสมัยที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและการคมนาคมทำให้เมืองเติบโตมีลักษณะแผ่ขยายไปทางฝั่งตะวันออกเพราะผืนนาเป็นพื้นที่ราบโล่งสะดวกแก่การพัฒนาวางแนวเส้นทางและปลูกสร้าง ทั้งยังมีเหตุผลอื่นได้แก่นโยบายของเทศบาลกรุงเทพมหานครในสมัยนั้น และการเชื่อมต่อกับภาคเหนือและอีสานที่เป็นแหล่งที่มาของแรงงานอพยพ นาข้าวทางฝั่งตะวันออกจึงไม่ทันปรับเปลี่ยนชนิดเกษตรก่อนที่จะกลายเป็นเมือง ส่วนทางฝั่งตะวันตกเป็นสวนผสมที่มีความหลากหลายชนิด มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นปราการกีดขวางทางธรรมชาติที่ทำให้การพัฒนาในระยะเริ่มต้นเชื่องช้ากว่าทางฝั่งตะวันออกมาก ดังนั้นจึงมีระยะเวลาในการเคลื่อนย้ายจับกลุ่มของพืชผลแต่

ละชนิดนอกจากเป็นไปตามลักษณะทางกายภาพของดินและน้ำแล้ว การปรับตัวค่อยๆ รวมกลุ่มเพื่อตอบสนองในรูปแบบการรับซื้อผลผลิตในเชิงพาณิชย์ที่ต้องการความสะดวกและประหยัดในการรวบรวมซื้อขายผลผลิตรวมทั้งการบริการปุ๋ยยาเฉพาะแต่ละชนิด ในช่วงพัฒนาเศรษฐกิจตอนต้นทำให้ฝั่งตะวันตกมีเป็นลักษณะทำเลไม้ผลและสวนผักที่ชัดเจนในช่วงราวปี 2517 จากนั้นในระยะหลังมีการจับกลุ่มของชนิดเกษตรแยกย่อยลงไปอีก เมื่อมีการปลูกผลไม้ในจังหวัดอื่นๆ ทำให้สวนผลไม้ในเขตกรุงเทพมหานครลดความสำคัญลงไป และมีการเข้าไปทำเกษตรพืชสวนครัวชนิดต่างๆ และอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ภายในสวนผลไม้ดั้งเดิมนั้น ขณะเดียวกันมีการพัฒนาของถนนสายหลักและการกลายเป็นเมืองตามมา ทำให้ปัจจุบันพื้นที่สวนที่เคยอยู่ประชิดเมืองหลงเหลือเป็นกลุ่มขนาดความกว้าง 3-5 กิโลเมตร ในพื้นที่บางระมาด บางพรหม บางเขิน กทม. ภาษีเจริญ แต่ละกลุ่มจะมีชนิดเกษตรเชิงพาณิชย์ ที่โดดเด่นเฉพาะ คือ มะกูด เตย กล้วยไม้ และพืชผักน้ำ ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ในพื้นที่บริเวณที่การแผ่ขยายของเมืองยังไม่หนาแน่นก็มีการกระจุกตัวของเกษตรประเภทต่างๆ เป็นกลุ่ม เช่นกัน เป็นสวนผัก สวนส้ม ไม้ดอก จำปี้กรมะลิ กล้วยไม้ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

จึงเห็นได้ว่า ในระยะแรกสภาพทางกายภาพเป็นตัวกำหนดประเภทเกษตร ส่วนในระยะหลังสภาพการใช้ที่ดินทำเกษตรดั้งเดิมและสภาพทางเศรษฐกิจการพาณิชย์มีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบการรวมกลุ่มของเกษตรกรรวมกันเมืองแยกย่อยแต่ละชนิดออกไป

2) ลำดับและปัจจัยในการคงอยู่ของเกษตรกรรวมประเภทต่างๆ จากที่ได้วิเคราะห์จัดลำดับการคงอยู่เป็นกลุ่ม ปรากฏผลว่าเกษตรกรรวมกันเมืองที่มีการคงอยู่ดีในทำเลที่ตั้งของเกษตรกรรวมประเภทนั้นๆ ด้วยข้อพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ ลักษณะเกษตรกร และสิ่งแวดล้อมกายภาพ คือ ไม้ดอก กล้วยไม้ ไร่หญ้า และ พืชสวนครัวมะกูด ส่วนที่รองลงมาคือ สวนผัก บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พืชผักสวนเตย ไม้ดอกจำปี้กรมะลิ และ นาข้าว สุดท้ายคือ ไม้ผลสวนส้ม พืชผักน้ำกระเฉด และปศุสัตว์ โดยมีสภาพการคงอยู่ที่เด่นหรือด้อยในแต่ละปัจจัยต่างกันไป

ประเด็นที่มีผลที่เกษตรกรรวมกันมากถึงมากที่สุด นับเป็นสิ่งสำคัญในแต่ละปัจจัยสมควรพิจารณา มีดังนี้

- ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีค่าใช้จ่ายปุ๋ย พลังงาน และการขยายตลาดเพิ่ม
- ปัจจัยเกษตรกร เกษตรกรรวมกันเมืองมีเครือข่ายดีดีเหนียว ส่วนอายุที่สูงวัยทำให้การคงอยู่ไม่ดี

- ปัจจัยนิเวศสิ่งแวดล้อม น้ำสำหรับการเกษตรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ปัญหาคือน้ำเสียและขาดน้ำ

3) สภาพที่ตั้งพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ และการเคลื่อนย้าย จากที่ปรากฏเป็นกลุ่มของเกษตรกรรมที่กระจุกตัวในประเภทเดียวกัน เพื่อความสะดวกสำหรับพ่อค้าผู้รับซื้อผลผลิต ในฝั่งตะวันตกมีประเภทเกษตรกรรมหลากหลาย มีภาพรวมการเคลื่อนย้ายถอยห่างออกจากการพัฒนาชั้นใน ที่ชัดเจนคือสวนผัก มีการเคลื่อนออกทั้งการเหี่ยววนำในเกษตรดั้งเดิมและการพาจากการโยกย้ายของเกษตรกรผู้เช่าที่ดิน เป็นไปตามทฤษฎีของ Von Thunen ที่ว่ากิจกรรมที่เบาบางกว่าจะออกไปอยู่รอบนอก และมีลำดับของการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เดิมที่เข้มข้นขึ้นตามลำดับ จากนั้นเป็นสวนผักแล้วเป็นกล้วยไม้พร้อมกับการมาของหมู่บ้านจัดสรร

แต่ในการศึกษานี้ยังพบว่าเกษตรกรรมที่เข้มข้นอย่างกล้วยไม้จะเคลื่อนเข้าแทนที่ได้ในพื้นที่เกษตรกรรมทุกประเภท โดยเฉพาะตามเส้นทางเครือข่ายเป็นแถบ ในส่วนนี้จึงไม่ตรงกับทฤษฎีวงแหวนของ Von Thunen ที่ว่ากิจกรรมการใช้ที่ดินที่มีความเข้มข้นกว่าจะอยู่ใกล้ศูนย์กลางเมือง ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า เนื่องจากไม้ดอก สวนกล้วยไม้ เป็นกิจกรรมที่มีความเข้มข้นและเติบโต ต้องการขยายพื้นที่ แต่ไม่สามารถหาที่ดินสำหรับการขยายตัวใกล้เมืองได้อีก จึงต้องแผ่ออกไปตามชั้นต่างๆ จนถึงนอกเมืองที่มีพื้นที่รองรับ แต่จะอยู่ในบริเวณชุกเดียวกันของเมือง เพื่อต่อเนื่องอยู่ในเส้นทางขนส่งผลผลิตที่มีอยู่เดิม

เกษตรกรรมที่มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาใกล้เมืองคือ ประเภทบ่อเพาะเลี้ยง บริเวณตอนใต้แถบทุ่งครุ บางมด จอมทอง อาจเป็นเพราะสภาพการหลุดตัวผิวดินเป็นที่ลุ่มต่ำไม่สามารถทำการเกษตรอื่นได้อย่างเดิม นอกจากนี้มีไร่หญ้าที่มีการเคลื่อนเข้าใกล้เมืองเพิ่มขึ้นจากเดิมเพราะมีความเข้มข้นมากกว่านาข้าวและใช้พื้นที่น้อยกว่ามาก แต่ได้เริ่มต้นในชุมชนมุสลิมอันเป็นจุดที่ไกลจากเมือง จึงยังสามารถเคลื่อนเข้ามาแทนที่นาใกล้เมืองได้ โดยที่การขยายตัวของไร่หญ้าไม่ได้มากมายนัก ยังสามารถหาที่ดินใกล้เมืองเพื่อเข้ามาแทรกได้ ลักษณะนี้เป็นไปตามทฤษฎีวงแหวนของ Von Thunen

4) การอุดหนุนชดเชยเกษตรกรเจ้าของที่ดิน จากที่พบในการศึกษาภาคสนามว่าเกษตรกรจะมีความพึงพอใจในรายได้ที่ตกอยู่ในอัตราเดือนละประมาณ 10,000 บาทต่อคน เมื่อเปรียบเทียบกับในเกษตรกรไม้ดอกกล้วยไม้ที่มีรายได้สูงกว่านี้จนไม่แสดงความต้องการขายที่ดิน กับเกษตรกรไม้ดอกจำปีรักมะลิที่มีรายได้ต่ำกว่าเดือนละ 10,000 บาท เล็กน้อย ที่ยังแสดงความต้องการขายที่ดิน ทั้งนี้เกษตรกรอื่นๆ มีรายได้ต่ำกว่านี้และยอมขายที่ดินทั้งหมด นับเป็นข้อค้นพบถึงอัตราที่เหมาะสมของรายได้ที่พึงพอใจจนไม่จำเป็นต้องขายที่ดินออกไป ดังนั้น การส่งเสริม

เกษตรกรเจ้าของที่ดินเกษตรกรรมแต่ละประเภทจึงมีหลักการคำนวณ ให้ค่าสนับสนุนการตลาด หรือชดเชยส่วนนี้เท่ากับรายได้ส่วนขาดจาก 10,000 บาทนั้น และสามารถคำนวณ ย้อนมาเป็นค่าชดเชยต่อไร่ต่อปีของเกษตรกรแต่ละประเภทได้ เนื่องจากเกษตรกรแต่ละประเภทมีรายได้ไม่เท่ากัน และขนาดการใช้ที่ดินก็ไม่เท่ากันด้วย ซึ่งได้ผลลัพธ์ว่า ค่าสนับสนุนในส่วนนี้มีตั้งแต่ 1,666 บาท ต่อไร่ต่อปี สำหรับที่ดินประเภทนาข้าว จนถึง 25,000 บาท ต่อไร่ต่อปี สำหรับที่ดินพืชผักน้ำ กระจาด ความรู้ข้อนี้ก็จะเป็นประโยชน์ในการใช้มาตรการส่งเสริมจูงใจ หรือแทรกแซงต่อไป ทั้งนี้การให้เงินสนับสนุนทั่วทุกพื้นที่นั้นเป็นไปได้ แต่สามารถใช้เฉพาะในที่มีความจำเป็นเร่งด่วน หรือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญได้ หรือใช้ในการเปรียบเทียบกับมาตรการอื่น เช่น การเวนคืน หรือรับซื้อคืน หรือเช่าพื้นที่ที่ ต้องการดำเนินกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ได้ เช่น การทำแนวป้องกัน และการปิดล้อมพื้นที่เกษตรกรรมที่เหลืออยู่

4) การเคลื่อนย้ายของเกษตรกรที่ทำให้เกษตรกรรวมกันเมืองคงอยู่ จากที่พบในการศึกษาภาคสนามว่า เกษตรกรรวมกันเมืองมิได้สูญหายไปเรื่อยๆ จนต้องหมดไปในอนาคตตามที่ได้มีการศึกษาที่ผ่านมาเท่านั้น แต่พบว่า มีการเคลื่อนไหวหมุนเวียนของเกษตรกรในพื้นที่ โดยสามารถแบ่งกลุ่มในลักษณะการเคลื่อนที่ได้ 3 จำพวกคือ 1) เกษตรกรที่ปักหลักทำเกษตรกรรมในบริเวณที่เดิม เนื่องจากทำสืบเนื่องมาตั้งแต่เกิด ไม่มีความรู้สำหรับไปทำงานอย่างอื่น นอกจากนี้ยังทำจนเคย หยุดไม่ได้ แม้มีอาชีพอื่นที่เข้าไปควบคู่กัน 2) เกษตรกรที่ออกไปทำงานในเมืองในวัยหนุ่มสาว เมื่ออายุเริ่มมากขึ้น เกิดความรู้สึกว่าไม่ต้องการออกไปต่อสู้แข่งขันต่อไป จึงกลับมาหาที่ดินทำเกษตรกรรมในถิ่นเดิม นับเป็นเกษตรกรสูงวัย 3) เกษตรกรจากรอบนอก โดยเฉพาะชาวนา ที่เมื่อถึงรุ่นหลังมีการแบ่งแยกแปลงที่ดินกับพี่น้องจนแต่ละคนได้รับที่ดินไม่เพียงพอต่อการทำเกษตร ก็ออกเสาะหาที่ว่าง รวมถึงที่ทิ้งร้างรอกึ่งกำไร ที่มีกระจัดกระจายตามชานเมือง เพื่อเช่าทำเกษตรต่อไปได้ โดยเฉพาะที่เป็นเกษตรรอบคัน เช่น นาข้าว ดังนั้นแนวความคิดนี้สามารถเป็นประโยชน์ในการสรรหาเกษตรกรเข้ามาทำเกษตรในพื้นที่ชานเมือง โดยวิธีเผยแพร่ บอกกล่าว หรือเป็นสื่อกลาง ให้เจ้าของที่ดินและเกษตรกรผู้เช่าได้พบกัน เพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินทำเกษตรกรรมชานเมืองต่อไป

จากข้อสรุปความรู้และประเด็นที่พบ ทำให้สามารถระบุข้อเสนอแนะตามหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

8.2 ข้อเสนอแนะทางการวางแผนเมือง

มีข้อเสนอตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

8.2.1 ข้อเสนอแนะทางด้านทำเลที่ตั้งเกษตร

การใช้แนวคิดการเคลื่อนย้ายแทนที่ในระหว่างพื้นที่เกษตรกรรม จากเกษตรประเภทที่มีระดับการคงอยู่ต่ำกว่าไปเป็นระดับที่สูงกว่าในพื้นที่โดยรอบเมืองเป็นสิ่งที่น่าพิจารณา เนื่องจากในฝั่งตะวันออกมีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นนาข้าวเป็นส่วนใหญ่มีระดับการคงอยู่ทางด้านเศรษฐกิจต่ำ ดังนั้นหากสร้างเหนี่ยวนำให้เกิดเครือข่ายกิจกรรมการเกษตรชานเมืองประเภทอื่นได้ จะทำให้มีแรงต้านต่อการรุกของพื้นที่เมืองได้เพิ่มขึ้น เช่น การปลูกมะกูดสำหรับส่งต่างประเทศ และการทำกล้วยไม้ส่งออก หรือเกษตรพืชชนิดอื่นใดก็ตาม ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายการเกษตรเพื่อการส่งออกในพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออกจะเป็นการสอดคล้องกับการคมนาคมขนส่งผลผลิตเข้าถึงสนามบินแห่งใหม่ที่สามารถใช้ระยะทางอันสั้นมีความประหยัดและไม่ต้องฝ่าข้ามผ่านกลางเมืองอีกต่อไป ในการนี้ต้องสร้างเครือข่ายทั้งตลาด แรงงาน และบริษัทผู้ประกอบการไปทั้งกระบวนการ การเพิ่มชนิดการเกษตรประเภทหนึ่งอาจดึงดูดให้เกษตรชนิดอื่นที่เกื้อกูลกันเข้ามาแทรกผสมให้มีการคงอยู่ที่มีเสถียรภาพต่อไป

8.2.2 ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมรูปแบบการเกษตรให้พื้นที่โดยรอบเมืองเป็นแหล่งเกษตรปลอดสารพิษ เนื่องจากได้พบประเด็นบ่งชี้ว่าเกษตรกรรมชานเมืองมีการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชน้อยกว่าพื้นที่เกษตรชนบทที่มีการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อรวมผลผลิตให้เพียงพอคุ้มค่าต่อการขนส่งไปขายไกลๆ เนื่องจากพื้นที่ในบริเวณชานเมืองมีความหลากหลายสูงทั้งพืชพันธุ์และการใช้ที่ดินบางแห่งถูกทิ้งเป็นป่าทำให้สัตว์แมลงและจุลชีพมีความหลากหลายสามารถควบคุมกันเองไม่ให้ชนิดใดแพร่ขยายมากมาย จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้ยาอย่างถี่และเข้มข้น หน่วยงานเกษตรก็ได้มีการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยยาชีวภาพอินทรีย์หมักเอง รวมทั้งการที่ต้องระมัดระวังไม่ให้มีการส่งผลกระทบต่อแหล่งที่พักอาศัยข้างเคียงหมู่บ้านจัดสรรและชุมชนต่างๆ ทำให้เกษตรชานเมืองโดยเฉพาะพืชสวนครัว มีลักษณะปลอดสารพิษ หากส่งเสริมให้มีการทำเกษตรในเชิงคุณภาพและสุขภาพ เช่น เกษตรไร้ดิน (Hydroponic Horticulture) และพืชผักปลอดสารพิษ ซึ่งเริ่มมีการดำเนินงานเพิ่มขึ้นหลายรายแล้ว หรือแม้แต่การปลูกข้าวคุณภาพปลอดสารพิษ สามารถขายได้ราคาสำหรับตลาดในเมืองและการส่งออกต่างประเทศที่มีเงื่อนไขควบคุมในเรื่องกระบวนการและการปนเปื้อนอย่างเข้มงวด ดังนั้นจะต้องส่งเสริมตลาดและการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และการคุ้มครองในส่วนนี้ จะทำให้เกิดประโยชน์ในหลายแง่มุม และเป็นผลได้ในระยะยาว

8.2.3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสาธารณูปโภค

จากการศึกษาที่พบว่า การพัฒนาสาธารณูปโภคของภาครัฐ โดยเฉพาะการตัดถนนรอบเมืองเป็นตัวการสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและสร้างผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เหลืออยู่ การตัดถนนสายใหม่ๆ ในบริเวณชานเมืองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเลือกตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากมีความสะดวกในการเวนคืน และสร้างผลประโยชน์ในการพัฒนาที่ดินต่างๆ ที่ทางราชการมีแนวทางอนุรักษ์พื้นที่เหล่านั้นตามที่ได้ปรากฏในผังเมือง ถนนสายใหม่อย่างเช่นถนนนครินทร์ตัดผ่านกลางกลุ่มพื้นที่สวนใกล้เมืองสร้างผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมเก่าแก่ผืนสุดท้าย ทำให้หมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อเมืองมากมายและรวดเร็ว แต่หากพิจารณาการก่อสร้างถนนบางลักษณะ เช่น ถนนวงแหวนพระประแดง ที่มีลักษณะยกระดับ ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ข้างล่างคงสภาพไม่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากไม่สามารถพัฒนาก่อสร้างหมู่บ้านจัดสรรต่อเชื่อมได้ ดังนั้น การตัดถนนต้องพิจารณาให้รอบคอบ เมื่อเส้นทางไม่ได้ก็ต้องปรับรูปแบบมิให้มีการต่อเชื่อมได้ นอกจากนี้เป็นการช่วยในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมไว้เป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับเมืองต่อไป ยังทำให้การจราจรมีความคล่องตัวสมเจตนารมณ์ของการสร้างถนนเลี่ยงเมืองอีกด้วย

ในเรื่องการจัดการแหล่งน้ำที่มีโครงการแก้มลิงเพื่อป้องกันน้ำท่วมให้แก่พื้นที่เมื่อนั้น ควรผนวกการชลประทานส่งน้ำให้แก่เกษตรกรชานเมืองควบคู่กันไปด้วย ระบบเครื่องสูบน้ำต่างๆ ต้องเตรียมไว้เป็นส่วนประกอบของโครงการ สามารถปรับหันทิศทางการถ่ายน้ำพร้อมจัดสรรเจ้าหน้าที่ และระบบรองรับอื่นๆ ที่มีความเหมาะสม ในการดูแลระบบอย่างต่อเนื่องต่อไป

การส่งเสริมเส้นทางคมนาคมทางเลือก เพื่อเป็นเส้นทางขนส่งผลผลิตการเกษตรต่างๆ ที่มีพื้นฐานมาจากทางน้ำ ที่ส่งเสริมต่อการเกษตร ก็ควรจะได้ส่งเสริมการรักษาคลองลำรางต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดียิ่งขึ้นไป

8.2.4 ข้อเสนอแนะทางเศรษฐศาสตร์และการชดเชยส่งเสริมด้านการเงิน

การส่งเสริมจูงใจโดยหลักการจ่ายค่าชดเชยเพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง อาจทำได้หลายวิธีและโอกาส ไม่ว่าจะ การชดเชยเมื่อเกิดเหตุน้ำท่วมตามปกติ การชดเชยตามหลักการผันน้ำ และการชดเชยโดยหลักการรายได้ที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตในเขตกึ่งเมือง แต่ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำต่างๆ ที่ต้องจัดการให้เป็นรูปร่างที่ชัดเจน เพื่อให้เกษตรกร

เจ้าของที่ดินเข้าถึงค่าชดเชยได้อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ การชดเชยนอกจากในรูปของตัวเงินโดยตรงแล้ว ยังสามารถช่วยในเรื่องของต้นทุนสิ่งอำนวยความสะดวกการเกษตรต่างๆ

นอกจากนี้ในการแก้ไขปัญหการเก็งกำไรที่ดินที่ทำให้ชานเมืองมีความปั่นป่วน อาจมองถึงการจัดการในระดับนโยบาย เช่น การใช้หลักการเก็บภาษีที่ดินในอัตราเท่ากับราคาประเมินค่าเช่า ตามแนวทางของ เฮนรีจอร์จ (Henry George) (สุธน หิณชิระนันท์, 2545 : 405-406) ซึ่งเป็นแนวคิดในการคัดร่อนการแสวงหาผลประโยชน์จากการครอบครองกักตุนที่ดินให้ผู้อื่นเช่า โดยถือว่าที่ดินเป็นสิทธิพื้นฐานที่ต้องส่งเสริมให้คนทำงานได้นำมาใช้ในการประกอบกิจกรรมสร้างมูลค่าผลผลิตเฉพาะเท่าที่จำเป็นพอเหมาะพอสมแก่อัตราค่าเช่าตามกิจกรรมขนาดและทำเลที่ตั้ง แล้วใช้วิธีการเก็บภาษีที่ดินเท่าค่าเช่าที่ดินเข้าสู่รัฐ อัตราค่าเช่านั้นจะต้องมีการประเมินตามสภาพทำเลตลอดเวลาเช่นเดียวกับการประเมินราคาที่ดินและประกาศเปิดเผย เมื่อเก็บภาษีที่ดินใกล้เคียงค่าเช่าจริงก็จะมีใครต้องการครอบครองที่ดินสำหรับให้เช่าเพราะไม่มีกำไรหลงเหลือยิ่งเก็บที่ดินไว้เฉยๆ ยิ่งเสียภาษีเปล่า เมื่อเก็บภาษีชนิดนี้แล้วไม่ต้องเก็บภาษีรายได้อื่นใด เป็นการส่งเสริมให้คนทำงานไม่อยู่เฉยเพราะมีรายได้เต็มที่ จ่ายเฉพาะภาษีตามขนาดที่ดินที่ใช้ทำกิจกรรม ภาษีนั่นถือว่าเป็นเงินปันผลจากกิจกรรมที่ทำกำไรนำมาใช้สำหรับการสาธารณประโยชน์และสวัสดิการต่างๆ หากนำแนวคิดนี้มาใช้ในเขตพื้นที่เฉพาะแห่งที่มีความมั่นคงเช่นกรุงเทพมหานครที่เป็นกรณีศึกษา นี้ ภาษีดังกล่าวสามารถนำมาใช้ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้มาก ในกรณีนี้คำนึงถึงการตัดแรงจูงใจในการถือครองที่ดินเก็บไว้เฉยๆ เพื่อเก็งกำไรเป็นสำคัญ จะทำให้ความปั่นป่วนจากการเก็งกำไรทำให้เกิดการกระจายของกิจกรรม ไปสู่การทำประโยชน์ตามลำดับความเข้มข้นจากศูนย์กลางเมืองออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากทำในระดับภูมิภาค อาจช่วยป้องกันการบุกรุกป่าและการครอบครองที่ดินอย่างไม่เหมาะสมได้หลายกรณี

อย่างไรก็ตาม มีแนวทางที่คล้ายกันนี้ได้เริ่มถูกผลักดันออกมาแล้ว นั่นคือการเก็บภาษีที่ดินที่ปล่อยทิ้งว่างเปล่าโดยมิได้ดูแลใช้ประโยชน์ ขณะนี้อยู่ในการพิจารณาของคณะกรรมการ แม้กฎหมายเช่นนี้ผ่านออกมาได้ยาก แต่สามารถปรามการซื้อที่ดินเก็งกำไรที่เป็นการเร่งการเปลี่ยนแปลงได้

8.2.5 ข้อเสนอแนะในการวางผังส่งเสริมคุณภาพชีวิตเมือง

ควรใช้ประโยชน์การเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีนิเวศอันอุดมสมบูรณ์รื่นนั้นให้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมศูนย์เยาวชนเมือง อาศัยพื้นที่สวนซึ่งมีสภาพความเป็นธรรมชาติสามารถทำกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับอุทยานในสถานที่ห่างไกล จะช่วยสร้างเสริมความรักชื่นชม

ธรรมชาติใกล้ตัวได้ เช่นสวนในแถบบางระมาด ในการนี้เขตเมืองกรุงเทพมหานครทั้งในฝั่งธนบุรี และฝั่งตะวันออกแถบมีนบุรีมีชุมชนพักอาศัยหนาแน่นจำนวนมากที่เยาวชนยังขาดแคลนสถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมในทางที่ถูกที่ควรอีกมาก หากสามารถใช้ประโยชน์จากคุณลักษณะความเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างเหมาะสมก็จะเป็นหนทางหนึ่งที่สำคัญในการสร้างสรรค์กลุ่มเอกลาโลกทรรศน์ของเยาวชนเหล่านั้นให้อ่อนโยนลง และผ่อนคลายปัญหาการยกพวกตีกันหรือมั่วสุมจับกลุ่มแข่งรถและอื่นๆ อันเนื่องมาจากการขาดแคลนการส่งเสริมที่ยั่งยืนดังงามและเป็นมิตรสำหรับเยาวชนเหล่านั้นเป็นอย่างมาก

การวางแผนในการส่งเสริมโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตร และวัฒนธรรมในพื้นที่โดยรอบเมืองให้สอดคล้องประสานกัน เพื่อรักษาพื้นที่เป็นกลุ่มนั้น ยังเป็นสิ่งที่จะต้องอยู่โครงข่ายการท่องเที่ยวที่เน้นนันทนาการในระยะทางสั้นๆ และประหยัดนี้ รวมไปถึงเส้นทางน้ำ คู คลอง ลำรางต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเกษตรทุกชนิด จะต้องกำหนดขอบเขตอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยทางน้ำมีคุณภาพในการนันทนาการสูง เพราะมีรูปแบบบรรยากาศที่แตกต่างไปจากการเดินทางโดยรถยนต์ที่เป็นกิจวัตรประจำวันโดยทั่วไป

ในการวางแผนเมืองให้เป็นไปตามหลักการกลมกลืนต่างๆ อาจใช้ลักษณะการส่งเสริมกำหนด การใช้ประโยชน์ที่ดินอื่นเป็นแนวคั่นพื้นที่เมืองกับเกษตร เป็นเขตนันทนาการโดยบางส่วนกรุงเทพมหานครต้องลงทุนจัดหาที่ดินทำเอง เช่น แถบสวนสาธารณะ เพื่อสร้างแนวต่อเนื่องกับสวนนันทนาการเชิงพาณิชย์ของเอกชนที่กระจายตัวอยู่ก่อน หรือเชื่อมต่อโดยตรง ทั้งนี้อาศัยแนวคั่นป้องกันน้ำท่วมเมืองเป็นหลักในการพิจารณา

8.2.6 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติปลีกย่อยอื่น ๆ

เพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรโดยรอบกรุงเทพมหานครให้มีการดำเนินต่อไปโดยไม่ถูกละทิ้ง จึงต้องเอาใจใส่พิจารณา กฎ ระเบียบ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อความสะดวกในการทำเกษตรกรรม แม้แต่ในเรื่องกฎระเบียบการจราจร เช่นในกรณี รถชนย้ายเครื่องจักรกลการเกษตรในบริเวณชานเมือง ควรหาทางให้มีความสะดวกโดยเปิดช่องทางกฎหมายให้หรือมีการผ่อนผันเป็นระเบียบหรือธรรมเนียมปฏิบัติ ให้รถชนเครื่องจักรเก็บเกี่ยวเหล่านั้นเดินทางผ่านไปมาในเขตชานเมืองได้โดยไม่ผิดกฎหมาย อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จากข้อเสนอแนะเหล่านี้สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 8-1 ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร

มาตรการ	วิธีการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
การเคลื่อนย้ายกระจายที่ตั้ง ชนิดเกษตร	ส่งเสริมเครือข่ายการทำเกษตร ชนิดอื่นในชานเมือง กทม. ฝั่ง ตะวันออก	สำนักงานเกษตร กทม. หอการค้า กทม.
ส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	การลดภาษี การส่งเสริมจัดหา ที่ดิน และสาธารณูปโภค	สำนักงานเกษตร กทม..
การพัฒนาสาธารณูปโภค สำหรับการเกษตร	การสร้าง และผนวกรายการลง ในแผนเกี่ยวกับแหล่งน้ำ	กทม. กรมชลประทาน
การชดเชยอุดหนุนการเงิน	การจ่ายค่าชดเชยการเสีย โอกาสพัฒนา ให้เจ้าของที่ดิน เกษตรกรรมและชดเชยน้ำท่วม	กทม. สำนักงานเกษตร กทม.
การเก็บภาษีที่ดิน	ประกาศพื้นที่เก็บภาษีเท่าค่า เช่าประเมิน	กทม. กรมที่ดิน กระทรวง มหาดไทย
การส่งเสริมสวัสดิการและ นันทนาการในพื้นที่เกษตร	จัดกิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก สะดวก ในการท่องเที่ยว	กทม. ททท. สำนักงานเกษตร กทม.
การอำนวยความสะดวกการ สัญจรในการเกษตร	เปิดช่องกฎหมายจราจร	กทม. สำนักตำรวจแห่งชาติ
การวางแผนกำหนดการใช้ที่ดิน	กำหนดเขตนันทนาการ เขต การเกษตร และเขตพัฒนา สำหรับจัดสรรที่อยู่อาศัย แบ่งแยกอย่างชัดเจน	สำนักผังเมือง กทม.

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

การศึกษาในเรื่องการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานครนี้ เป็นความพยายามที่จะสร้างแนวคิดเพิ่มเติม สำหรับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องเชิงพื้นที่กับเมือง โดยพิจารณาความแตกต่างรายประเภทเกษตรกรรมที่มีความหลากหลาย และอาศัยแนวคิดหลักการนิเวศเมือง ในกรณีศึกษากรุงเทพมหานคร อาจเป็นตัวแทนที่ช่วยให้นักเห็นสภาพการณ์ของพื้นที่เกษตรกรรมตามชานเมืองใหญ่ในภูมิภาคนี้ ที่มีสภาพเศรษฐกิจสังคม ที่ตั้งและพื้นที่ที่คล้ายคลึงกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พิจารณาเมืองหลวงขนาดใหญ่เพียงเมืองเดียวเท่านั้น หากจะให้เป็นที่ยืนยันมากขึ้น ควรมีการขยายการศึกษาในแนวทางนี้ออกไปให้กว้างขวางครอบคลุมเมืองขนาดรองที่จะเติบโตขึ้นต่อไปในอนาคต จะช่วยให้มีแนวทางวางแผนและจัดการ ที่คำนึงถึงการรักษากิจกรรมการเกษตรโดยรอบเมืองต่างๆ เหล่านั้นเพิ่มเติมได้ โดยมีการควบคุมวางแผนตั้งแต่แรกก่อนที่เมืองจะกระจายตัวไปจนยากที่จะจัดการให้เกิดระเบียบและประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไปดังนี้

1) การศึกษาเพื่อยืนยันสภาพการณ์การคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบเมืองในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยศึกษาในเมืองหลักหรือเมืองหลวงของแต่ละประเทศ ที่มีภูมิอากาศและสภาพที่ตั้งเมืองเป็นเมืองท่าคล้ายกัน เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างรวมทั้งข้อจำกัดปัจจัยที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ในการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งน่าจะมีความคล้ายกันในประเภทและการเกาะกลุ่มของการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แต่จะแตกต่างกันในเรื่องการควบคุมวางแผนการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในแต่ละเมือง

2) การศึกษาถึงประโยชน์ของพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่รอบเมืองที่มีต่อเมือง เนื่องจากรื่องการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองยังไม่ชัดเจน ในผลประโยชน์ที่จะได้รับ หากหวังผลประโยชน์ต่างๆ เช่น การควบคุมการเติบโตของเมือง การจราจร การถือฤกษ์ในพื้นที่พักอาศัย การนันทนาการ ท้องเที่ยว การประหยัดพลังงาน การรองรับแรงงาน และการรองรับน้ำหลากแล้วประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีค่าเท่าใด จะคุ้มกว่าหรือไม่หากมีการควบคุม การพิสูจน์โดยการเปรียบเทียบ อาจเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองที่ละเลยพื้นที่เกษตรโดยรอบ มีการแผ่กระจายของพื้นที่เมืองโดยอิสระ กับเมืองที่มีการควบคุมรักษาพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบไว้ หรือว่ามีผลดีผลเสียต่อเมืองต่างกันอย่างไร จะทำให้มีความตื่นตัวในการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองอย่างมีเหตุผลต่อไป

3) การศึกษาตรวจสอบในเชิงวิทยาศาสตร์ถึงความเหมาะสมในทางกายภาพของพื้นที่ชานเมืองสำหรับการเกษตร ตามที่พบจากการสำรวจว่าพื้นที่เกษตรชานเมืองมีศัตรูพืชน้อย และสามารถใช้จ่ายชีวภาพผสมเองควบคุมได้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบกับการทำเกษตรในพื้นที่ชนบท ดังนั้น ควรมีการศึกษาว่า ในพื้นที่เขตชานเมืองนั้นมีศัตรูพืชน้อยกว่าในชนบทอย่างไร เพื่อเป็นข้อยืนยันถึงศักยภาพและความเหมาะสมของพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง ในการเป็นแหล่งเกษตรกรรมปลอดสารพิษและการเกษตรที่ต้องการปลอดจากศัตรูพืชระบาด เพื่อสร้างความตระหนัก การอนุรักษ์และการส่งเสริมการเกษตรชานเมืองอย่างเหมาะสมทางกายภาพต่อไป

4) การศึกษาเพื่อสร้างแนวทางความคิดในการจัดสภาพสวนเมืองให้เกิดประโยชน์ในเชิงนันทนาการ จากที่ได้พบในการศึกษาว่ามีพื้นที่เกษตรกรรมคงอยู่หลงเหลือโดยมีสภาพนิเวศสมบูรณ์เป็นกลุ่มก้อน และอยู่ใกล้ชิดติดเมืองและชุมชนหลายแห่ง บางแห่งพื้นที่มีขอบเขตจำกัด มีความน่าสนใจในการนำมาใช้ประโยชน์สำหรับกิจกรรมนันทนาการ หรือกิจกรรมเยาวชนในรูปแบบและความเป็นไปได้ต่างๆ จะต้องมีการศึกษาสำหรับการดำเนินการปฏิบัติการรักษาพื้นที่ การสนับสนุน ส่งเสริม หรือแทรกแซง การตัดแปลงพื้นที่ การคงให้มีกิจกรรมการเกษตร และการเข้าใช้พื้นที่ ปัญหา อุปสรรค และวิธีป้องกันแก้ไข

5) การศึกษารายละเอียดเชิงปริมาณเกี่ยวกับประเด็นที่พบในปัจจุบันของการคงอยู่ จากที่ได้พบในการศึกษาว่ามีประเด็นที่พบเป็นแนวคิดในปัจจุบันต่างๆ ได้แก่

ก) การสร้างเครือข่ายหรือการเกาะกลุ่มของเกษตรกรรม ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง และจะสร้างขึ้นได้โดยมีขั้นตอนอย่างไร หากจะสร้างกลุ่ม หรือ ชุมชนเกษตรขึ้นใหม่ หรือโยกย้ายพื้นที่เกษตรไปยังที่แห่งใหม่จะมีขั้นตอนอย่างไรที่จะทำให้เกิดกิจกรรมเกิดขึ้นและอยู่ได้โดยไม่เสียกระบวนการทางเศรษฐกิจ คือผู้ร่วมกิจกรรมต้องมีรายได้เพียงพอตลอดเวลา

ข) การเคลื่อนไหวของแรงงานเกษตรกรรมชานเมือง จากที่ศึกษาพบว่ามีการหมุนเวียนของแรงงานเกษตรกรรม จากพื้นที่รอบนอก และการกลับมาทำการเกษตรของเกษตรกรที่ไปทำงานอื่นจนใกล้เกษียณอายุ รวมทั้งเกษตรกรที่ปักหลักทำเกษตรกรรมชานเมือง อาจศึกษาในรายละเอียดเชิงปริมาณ และความสัมพันธ์กับพื้นที่ในระยะทางจากศูนย์กลางเมือง พัฒนาขึ้นเป็นแบบจำลองเชิงคณิตศาสตร์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ ส่งเสริม จัดหาเกษตรกรรมมาเพื่อการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ถูกปล่อยร้างตามชานเมืองต่อไปได้

ค) การควบคุมจัดการแหล่งน้ำสำหรับเกษตรกรรมชนเมือง ปัจจัยแหล่งน้ำเป็นปัจจัยทางกายภาพที่สำคัญที่สุดสำหรับเกษตรกรรม แม้กรุงเทพมหานครจะอยู่ในเขตชลประทาน แต่การจัดสรรน้ำสำหรับการเกษตรมีความสับสนไม่แน่นอน เนื่องจากในพื้นที่มีปัจจัยต่อคุณภาพและปริมาณน้ำสำหรับการเกษตร ทั้งในประเด็นของน้ำเสีย น้ำเค็ม การขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วม ประเด็นเหล่านี้จะต้องมีการควบคุมให้อยู่ในความสมดุลตลอดปี ดังนั้นจะต้องมีการศึกษาในเชิงบูรณาการของการจัดการน้ำในฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก

ง) การศึกษาคาดการณ์นายการเคลื่อนย้ายของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ หากมีการศึกษาเฉพาะร่วมกับปัจจัยตัวแปรของเมือง เช่น ถนน เส้นทาง แหล่งตลาด ราคาที่ดิน การเติบโตของชุมชน ก็สามารถสร้างเป็นแบบจำลองคณิตศาสตร์ หรือแม้แต่แบบจำลองคอมพิวเตอร์กราฟฟิก ที่คาดการณ์เชิงพื้นที่ในอนาคตได้ ทำให้สามารถวางแผนจัดการรองรับหรือควบคุมพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ ได้ล่วงหน้าทันการณ์
